

*Мельник В.І., доцент кафедри германської та романської філології
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат філологічних наук;*

*Качан О.Ю., магістрант спеціальності «Мова і література (англійська)»
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка*

СЕМАНТИКА КОЛЬОРОНАЗВИ «ЗЕЛЕНИЙ» У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

У статті аналізуються фразеологізми французької та англійської мов з кольоро-назвою «зелений». Робиться спроба пояснити розбіжності у семантиці ФО з кольороназвою «зелений» у вищезазначених мовах.

***Ключові слова:** фразеологічна одиниця (ФО), кольороназва, мовна картина світу.*

За гіпотезою Е. Сепіра та Б. Уорфа люди бачать світ крізь призму рідної мови, тому реальний світ існує настільки, наскільки він відображений у мові [6]. Якщо кожна мова віддзеркалює дійсність тільки їй притаманним способом, то, як наслідок, мови різняться своїми мовними картинами.

Мовна картина світу — це сукупність уявлень про навколишній світ, яка вербально відображається носіями мови. Фразеологізми відіграють особливу роль у створенні мовної картини світу. Л.П. Сміт називає фразеологізми «ніби беззмістовними сполученнями», пояснюючи це тим, що «в самому людському розумі є певна невпорядкованість, якась схильність до нелогічного та абсурдного, небажання підкорятися здоровому глузду, що виявляється в ідіоматичному мовленні. Нам потрібно, щоб слова мали певне значення, щоб наше мовлення було зрозумілим і дохідливим; у той же час ми охоче вживаємо слова в незвичайному значенні, знаючи, що незвичайність та новизна впливають на уяву і додають мовленню жвавості та чарівності» [5, 32].

Стаття є спробою проаналізувати мовну картину світу англійців та французів, зіставивши їхнє сприйняття кольору «зелений» на матеріалі фразеологічних одиниць.

Проблема дослідження полягає у викритті семантики кольороназви у складі фразеологічних одиниць французької та англійської мов.

Метою дослідження є зіставлення ФО з кольороназвою «зелений» у французькій та англійській мовах. Ставимо перед собою наступні **завдання:**

- 1) виявити культурно-національну специфіку ФО з кольороназвою «зелений» у французькій та англійській мовах;
- 2) знайти спільне та відмінне у сприйнятті зеленого кольору французами та англійцями.

Серед лінгвістів-дослідників цим питанням займалися Ковбасюк Л.А., Назарян А.Г., Соколова Г.Г., Пастушенко Т.В. та ін.

Актуальність полягає в загальній спрямованості сучасних досліджень на вивчення взаємозв'язків мови та свідомості.

Кольороназва *vert* (*зелений*) є однією із найстійкіших кольороназв у французькій мові. Ще у давньофранцузький період вона отримала статус основної і практично не має синонімів (якщо не враховувати оказіоналізмів і поетизмів). Утворилася від *lat. viridis*, яке, у свою чергу, походить від дієслова *vireō*, що означає «бути в квітах, квітнути» (подальші етимологічні зв'язки незрозумілі; очевидно, із самого початку слово мало стійке значення «колір зеленої трави та листя») [3, 74].

Сучасна англійська кольороназва *green* (*зелений*) походить від давньоанглійської *grēne*, що зводиться до індоєвропейського (*ghrē-*) / *ghrō-* / *ghra-* «рости, зеленіти». Від того самого кореня в германських мовах походить дієслово «рости» — *to grow*, а додавши суфікс *-s-*, утворюється іменник «трава» — *grass*. *Grēne* — кольороназва на позначення зеленого кольору в давньоанглійській, що передає зелений колір та його відтінки. У поетичних пам'ятках зелений колір символізує життєве начало: давньоанглійське *grēne* засвідчене майже виключно в релігійній поезії [1, 123].

Таким чином можна дійти висновку, що колір «зелений» є синонімом весни, коли природа прокидається від зимового сну, і все починає квітнути. Наступні фразеологізми з кольороназвою «зелений» засвідчують наші припущення.

Англійська ФО *green winter* — *м'яка, безсніжна зима*, яка, відповідно, і є зеленою, тому що трава не вкрита снігом і не пожовкла. *La verte saison* перекладається як *весна*. Отже, можна констатувати, що саме забарвлення листя та трави навесні і є тією причиною, за якою ця пора року асоціюється із зеленим кольором. *Coucher dans le lit aux draps (au pois) verts* — *арго ночувати під відкритим небом* — дослівний переклад дасть краще розуміння цієї ФО: «*Лежати на ліжку із зеленого покривала (зеленого гороху)*», тобто йдеться про траву, яка росте під відкритим небом. *Espace vert* — *зелена зона*. Фразеологізм, який позначає один із американських штатів *The Green Mountain State* — *Штат Зелених гір*. Очевидно, коли людина дивиться на гори, то вони здаються зеленуватого кольору через дерева, які ростуть на їхніх схилах,

звідси й переінакшене *фр. Vert mont* — «зелені гори», або простіше *Вермонт*.

Політична партія за чистий екологічний стан природи має назву *партія Зелених — les Verts, a Green Party*.

Французька ФО *employer le vert et le sec* є розмовною і перекладається як «залучити в хід всі засоби». Хоча насправді даний фразеологізм також має відношення до природи, якщо проаналізувати його наступним чином. «Vert» перекладається як «зелений фураж», тому що речення *mettre un cheval au vert* звучить як *перевести коня на зелений корм*. Таким чином дослівний переклад цього фразеологізму — «використовувати і зелений, і сухий корм», тобто будь-який корм [4, 273].

Кольороназва «зелений» часто зустрічається у фразеологізмах, які є, на наш погляд, урбаністичними. *La classe verte* — *оздоровчий виїзд школярів з учителем за місто, в гори, на море*, тобто на природу. ФО *se mettre au vert* означає *поїхати на природу*, але дослівно можна перекласти як «опинитися в зелені».

У французькій та англійській мовах ця кольороназва вживається і щодо саду. Фразеологізм «бути вмілим садівником» — *avoir les doigts (la main) verte, to have green fingers*, які дослівно перекладаються як «мати зелені пальці». Ймовірно, йдеться не про порпання в ґрунті, від чого брудняться руки, а про легку роботу як, наприклад, підрізання кущів. Тобто, іншими словами, в обох народів заклався образ садівництва як приємного способу проведення дозвілля. ФО *green goods* означає *зелень, свіжі овочі*. Інша ФО *green stuff* має перше значення «овочі», а друге — «паперові гроші». Синонімом попередньої ФО є фразеологізм *green goods*, перше значення якого є *свіжі овочі*, а друге — *фальшиві банкноти* (паперові гроші, випущені у США в 1862 році, які були зеленого кольору). Звідси фразеологізм *green goods man* — *фальшивомонетники*, що є американським сленгом. Гроші загалом почали ототожнюватися з доларами, які мають темно-зелене забарвлення. ФО *the long green* — *долари, гроші* та *green power* — *влада грошей* — яскраве тому свідчення. У французькій мові кольороназва «зелений» також вкоренилася на позначення грошей — *долар — le billet vert. Manger le vert et le sec* — *розм. розтратити всі гроші*.

Кольороназва «зелений» також вживається у фразеологізмах на позначення молодості і асоціюється з силою і щастям. *Il n'est feu que de bois vert* — *тільки молодість здатна запалюватись*. ФО *green (small) years* — *роки дитинства*, а *green old age* — *щаслива старість*, *to keep smb's memory green* — *назавжди зберігати у пам'яті*, *to keep the bones green* — *зберігати хороше здоров'я*. *A hedge between keeps friendship green* — *перешкоди зміц-*

нюють дружбу. “*To keep green*” дослівно перекладається як «підтримувати зеленим», що означає надавати сили.

Кольороназва «зелений» асоціюється з життям та рухом. Так, в англійській та французькій мовах є фразеологізми, які перекладаються як «*зелене світло, дозвіл*» — це *green light* та *le feu vert*. Англійська ФО *to give smb. a green light* має переклад «*дати комусь зелене світло*».

Також дана кольороназва використовується на позначення чогось жвавого або суворого. На підтвердження цієї думки наводимо наступні фразеологізми: *wigs on the green* — *гаряча дискусія, заворушення* та *verte setonce* — *сувора догана*.

Існує думка, що молодість пов'язана з недосвідченістю. *Green labour* — *некваліфікована робоча сила*, *green as grass* — *зелений як трава, дуже недосвідчений*, *a green hand* — *хлоп'я без досвіду*, *green as gooseberry* — *дуже недосвідчений, особа, яка не знає життя*. “*Gooseberry*” дослівно перекладається як агрус. Слід зазначити, що агрус зеленого кольору, коли ще зовсім нестиглий, а коли досягає, то стає жовтим. Ситуативна антонімія кольорів жовтий—зелений, очевидно, базується на кольорах, які переважають під час тієї чи іншої пори року.

Молодість є також синонімом нерозумних вчинків. ФО *to be not as green as one is cabbage-looking* — *бути не таким дурним, як може здатися* — *do you see any green in my eye?* — *невже я Вам здаюся таким легковірним?* *Persuade smb. that the moon is made of green cheese* — *доводити комусь явне безглуздя*. Цікавим є дослівний переклад цієї ФО «переконувати когось, що місяць зроблений із зеленого сиру», що, по-суті, і є цілковитою нісенітницею. *Il n'est bois si vert qui ne s'allume* — *будь-якому терпінню настає край*. *En conter (en raconter) des vertes, conter des vertes et des ras tûres* — *говорити нісенітниці, грубощі, безсоромно брехати*. *En dire des vertes* — *що тільки не казати, наговорити грубощів*. У ФО *entre deux vertes, une tûres* — *розм. на кожну хорошу річ — дві погані*, “*une tûres*” в перекладі означає «*зрілий*», «*deux vertes*» — *два зелених*. Тобто зелене як щось недосвідчене і, як наслідок, погане, протиставляється чомусь зрілому, що є хорошим.

ФО *ils sont trop verts, il trouve les raisins trop verts* — *близько, але слизько*. Даний фразеологізм походить з байки Лафонтена «Лисиця і виноград», у якій голодна лисиця бачить виноград, що високо висить, але, не маючи змоги його дістати, каже, що він дуже зелений. У цьому випадку зелений колір є кольором виправдання.

Окремо слід згадати вживання даної кольороназви у складі фразеологізмів на позначення азартних ігор. *Jardiner sur le tapis vert* — *розм. грати в карти*. *The green cloth* — *більярдний стіл*. “*Tapis vert*” переклада-

ється як «круглий стіл та стіл для ігор». “*Green cloth*” — зелена скатертина. Ймовірно, що це пов’язано із забарвленням покриття столу для гри в азартні ігри, яке найчастіше буває зеленим. Загальновідомо, що в азартні ігри, як привило, грають люди нечисті на руку. Вони часто використовують *la langue verte* — злодійський жаргон. Ця фразеологічна одиниця спочатку позначала жаргон каторжників, які грали за ігровим столом накритим зеленим сукном. Вважається, що цей вираз став крилатим завдяки Альфреду Дельво, який назвав свій словник арготизмів “*Dictionnaire de la langue verte*” [4, 274]. Наступні фразеологізми позначають осіб, які займаються незаконними діями. *Le dos vert* — *суненер*, *verts galants* — *бандити, які ховаються у лісі*. Цікаво, що англійська ФО *the green men (the men in green)* перекладається як *легендарні жителі лісів*. Скоріш за все, це пов’язано з легендарним Робін Гудом та його соратниками, які відбирали гроші у багатих та роздавали їх бідним. «*Люди в зеленому*» назавжди закарбувалися в пам’яті англійців як символ захисників знедолених.

У ранньому християнстві зеленому кольору приписувалося не тільки позитивне, а й негативне значення, а саме, підступності та диявольської спокуси. Вважалося, що диявол мав очі зеленого кольору. Щоб підтвердити цю думку, наведемо наступні фразеологізми. *The green-eyed monster* — *ревності (шекспіризм)*, що дослівно перекладається як «зеленоока потвора», тобто диявол. За біблійними віруваннями саме диявол спокушає людину вчинити гріх. *Green with envy, être vert de jalousie* — *позеленіти від заздрощів*. Десята Заповідь Божа звучить як: «Не жадай дому ближнього свого, не жадай жони ближнього свого, ані раба його, ані невольниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що ближнього твого!» [7] А отже, людина, яка не дотримується цієї заповіді, є спокушена дияволом і тому стає зеленою, як колір очей нечистого.

ФО *au diable vert (au diable Vauvert, au diable au vert)* означає *у чорта на болоті (розм.)*. Справа в тому, що у замку Vauvert поблизу Парижа, за переказами, почала водитися нечиста сила після того, як у ньому оселився Філіпп Август, якого відлучили від церкви. Можемо припустити, що якщо людину відлучать від церкви, то їй приписують найгірші характеристики, які, ймовірно, в неї формуються під впливом диявола.

Vert galant — *серцеїд, донжуан*, а фразеологізм *le Vert-Galant* — *вічний гульвіса* був прізвиськом короля Генріха IV. Сьома Заповідь Божа звучить як: «Не чини перелюбу!» Наведені фразеологізми засвідчують порушення цієї Заповіді, тому очевидно, що люди, які її не дотримуються, стали прибічниками диявола і на них відбився блиск його зелених очей.

ФО *haricots verts* — *арго*, що вживається на позначення *німецько-фашистських окупантів, злодіїв*. Попри те, що німецькі фашисти носили форму чорного кольору, даний фразеологізм наголошує на німецько-фашистських окупантах як на злодіях у першу чергу. ФО *jamber en forme de haricots verts* означає *криві ноги*. Очевидно, що цей фразеологізм має негативне забарвлення, тому що особа, в якої ноги нерівної форми, не є естетично привабливою, а навпаки, — відразливою.

Продовжуючи воєнну тематику, слід згадати англійський фразеологізм *a Green Beret* — «*зелений берет*», який вживається на позначення сил спеціального призначення Армії США. Це десантно-диверсійні війська, які є гордістю американської нації. Стати «зеленим беретом» надзвичайно складно, тому що із сотні претендентів лише трьох зараховують у ці війська. Письменник Робін Мур та штаб-сержант сил спеціального призначення Барі Садлер в 1966 році написали пісню «Балада про зелені берети», яка найкраще характеризує представників цих військ. Наводимо перші два куплети пісні:

*Fighting soldiers from the sky
Fearless men who jump and die
Men who mean just what they say
The brave men of the Green Beret*

*Silver wings upon their chest
These are men, America's best
One hundred men will test today
But only three win the Green Beret* [9].

У французькій мові ФО *porter le bonnet vert* означає *бути банкрутом, боржником* та *бути каторжником*. В минулому у Франції існував закон, який зобов'язував неплатоспроможних боржників носити зелені ковпаки, які слугували ознакою безчестя та сорому. Перший випадок застосування цього закону відмічено в 1580 році, коли Паризький парламент (вищий судовий заклад у Франції), посилаючись на прийнятий в Лаваллі звичай, зобов'язав банкрута на ім'я Бюльсіг носити зелений ковпак. Це дає можливість вважати, що походження цього виразу датується кінцем ХVІ ст. [4, 46–47].

Як бачимо, зелений головний убір в англійській та французькій мовах має зовсім різні смислові навантаження.

Французька ФО *habit vert* — *зелений піджак* вживається на позначення члена Французької академії. Звідси і наступна ФО *briguer l'habit vert* — *домагатися крісла у французькій академії*. Англійська ФО *a green*

paper — «Зелена книга» означає видання англійського правління, що публікується для обговорення викладених у ньому пропозицій. ФО *green room* перекладається як «артистична», тому що стіни цих кімнат були пофарбовані в зелений колір.

Окремо хочемо зазначити два таких фразеологізми, як *être vert de peur* та *être vert de froid*, що перекладаються як «*позеленіти від страху*» та «*посиніти від холоду*». Очевидно, що коли людина налякана або змерзла, то вона може тремтіти, і її шкіра блідне, набуваючи зеленувато-синювато-відтінку. Оскільки найчастіше така людина намагається приховати свої відчуття, то оточуючі можуть помітити її справжній внутрішній стан лише за зовнішнім виглядом. Таким чином незначна зміна забарвлення кольору шкіри стала основою для цих фразеологізмів.

Отже, розглянувши фразеологізми з кольороназвою «зелений» в англійській та французькій мовах ми дійшли наступних висновків. Переважна частина фразеологізмів з даною кольороназвою використовується на позначення весни та природи. Інші значення фразеологізмів з кольороназвою «зелений»: молодість; життя, рух; недосвідченість; гроші; азартні ігри; злодійство; дурниці, нісенітниця; ревності, заздрощі.

Абсолютно різне вживання фразеологізмів з кольороназвою «зелений» на позначення головного убору: в англійській мові — це предмет гордості, а у французькій, навпаки, — безчестя та сорому. Слід зазначити, що хронологічний розрив у появі цих фразеологізмів є значним.

Також зелений колір став кольором грошей у французів завдяки американському долару.

Наше дослідження і надалі буде спрямоване на зіставлення та аналіз ФО з кольороназвами у французькій та англійській мовах.

ДЖЕРЕЛА

1. Бочкарева Т.В. Система цветообозначений в древнеанглійском языке / Т.В. Бочкарева // Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ / отв. ред. А.П. Василевич. — М. : Ком Книга, 2007. — 320 с.
2. Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. — Изд. 4-е, перераб. и доп. — М., 1984. — 944 с.
3. Михайлова Т.А. Система цветообозначений в старофранцузском языке / Т.А. Михайлова // Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ / отв. ред. А.П. Василевич. — М. : Ком Книга, 2007. — 320 с.

4. Назарян А.Г. Почему так говорят по-французски / А.Г. Назарян — М. : Наука, 1968. — 347 с.
5. Смит Л.П. Фразеология английского языка [Текст] / Л.П. Смит ; пер. с англ. — М. : Учпедгиз, 1959. — 208 с.
6. Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б.Л. Уорф // Новое в зарубежной лингвистике. — М., 1960. — Вып. 1. — С. 174.
7. Вихід, Розділ 20 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bibleonline.ru/bible/ukr/02/20/#1-17>
8. Peterson I. A Dictionary Of Colour: A Lexicon Of The Language Of Colour / I. Peterson I. — California: Stylus Pub Llc, 2004. — 520 p.
9. Ballad of the Green Beret [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.scoutsongs.com/lyrics/balladofthegreenbaret.html>

В статье анализируются фразеологизмы французского и английского языков с цветообозначением «зеленый». Предпринята попытка объяснить расхождение в семантике ФЕ с цветообозначениями «зеленый» в вышеупомянутых языках.

Ключевые слова: фразеологическая единица (ФЕ), цветообозначение, языковая картина мира.

Phraseological units with colour name “green” in English and French are analyzed in the article. It is made an attempt to explain divergence in the semantics of PU with colour name “green” in the above-mentioned languages.

Key words: phraseological unit (PU), colour terms, world language image.